

УДК 343.85:342.72/.73-055.2(497.11)

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6312020.8>

Прегледни рад

Бојана Ружичић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

УЛОГА ИНСТИТУЦИЈЕ ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ У БОРБИ ПРОТИВ ДРУШТВЕНЕ ИЗОПШТЕНОСТИ ЖЕНА У СРБИЈИ

Сажетак

У раду се разматра значај и улога институције Повереника за заштиту равноправности у борби против друштвене маргинализације жена у Србији. У фокусу истраживања биће анализа механизма заштите начела равноправности које Повереник има на располагању, као и анализа различитих случајева дискриминације на које је реаговао Повереник. У раду се, такође, анализирају и узроци таквих, дискриминаторних понашања појединаца и привредних друштава, као и осврт на то како су на дате случајеве дискриминације реаговали судови, али и други државни органи. Имајући у виду чињеницу да је дискриминацију немогуће у потпуности искоренити, постоји значајан покушај објашњења шта је неопходно у наредном периоду учинити како би се ситуација по питању дискриминације ублажила и значајно смањила. У раду су анализирана три различита случаја покретања стратешких парница од стране Повереника за заштиту равноправности, због дискриминације по основу пола. Анализом

наведених случајева види се сва сложеност и комплексност борбе против дискриминације. Борба за остваривање начела равноправности суочава се са разним потешкоћама, као што су: утемељени стереотипи и традиционално схватање улоге жена у друштву, преоптерећеност жена неплаћеним пословима, предузетничка логика тржишта, као и тржишно вођени захтеви менаџера у одређеним радним колективима. Циљ рада је да укаже на директан и благотворан утицај који институција Повереника за заштиту равноправности има у борби против дискриминације жена у Србији. У колико у једном друштву имамо израженију дискриминацију појединаца и друштвених група (у овом случају жена), утолико је њихова маргинализованост и друштвена изопштеност већа и израженија.

Кључне речи: друштвена изопштеност, дискриминација, полна дискриминација, родна равноправност, институција Повереника за родну равноправност

1. УВОД

Свака развијена и демократска држава има, између осталог, један заједнички именитељ-патолошке, негативне и разорне друштвене појаве су сведене на минимум. Оно што је заједничко свим друштвеним патологијама, као што су: корупција, дискриминација, изопштеност, итд., јесте то да је успешна и ефикасна борба против тих пошаста изузетно сложена и да подразумева довољну спремност, стручност и истрајност оних који ту битку воде. Посебну опасност, по развој и напредак једног друштва, представља висока заступљеност друштвене дискриминације и изопштености појединаца. Бројни су негативни ефекти друштвене маргинализације. То су сиромашна, нестабилна и неправедна друштва, у којима појединци немају довољно поверења у друге, осећају страх, тугу и очај. Друштвена изопштеност је важан, сложен и комплексан феномен, а једна од њених кључних димензија

јесте маргинализација и дискриминација појединих чланова друштва. Да би једно друштво било успешно у борби против изопштености, оно мора нужно да се бори не само против сиромаштва, него и против сваког вида маргинализације и дискриминације по било ком основу.

Према подацима Републичког завода за статистику, стопа ризика од сиромаштва и социјалне искључености у Србији, за 2017. годину, износила је 36,7%. Реч је о лицима која су у изразитом ризику од сиромаштва, која су изразито материјално угрожена и живе у домаћинствима веома ниског интензитета рада, као и о лицима која припадају некој од посебно рањивих категорија друштва, као што су жене, особе са посебним потребама, итд. Жене су посебно осетљива категорија друштва, о чему говоре редовни годишњи Извештаји Повереника, као и Национална Стратегија за родну равноправност. Оне су, најчешће, преоптерећене неплаћеним пословима, као што су брига о деци, брига и нега старијих и немоћних чланова породице, одласци у набавке, итд. Један од основних узрока дискриминације према женама у Србији, а нарочито у области тржишта рада, налази се у њиховој преоптерећености неплаћеним пословима, али и због недовољне подршке у усклађивању приватних и пословних обавеза.

Да би борба против дискриминације једног друштва била што успешнија, неопходно је стално подизати ниво свести грађана о томе да је та борба од суштинске важности за опстанак и развој друштва. Један од главних показатеља успешних, развијених, стабилних и „укорењених” демократских друштава јесте то да су у овим друштвима социјална изопштеност и дискриминација сведене на минимум. Разлог томе можемо тражити у више узрока. Као прво, то су друштва која имају довољно развијену свест о значају демократије, неговању демократских начела, као и о штетности деловања патолошких појава. Друго, то су друштва која имају јаке, независне и професионалне институције са стручним и обученим кадром, свесним опасности које носе ове појаве. Треће, добро осмишљен и доследно примењиван нормативни оквир, утемељен на демократским принципима и начелима и усаглашен са најзначајнијим међународним и европским

стандардима представља један од добрих предуслова борбе против друштвене изопштености.

2. ОСНОВНИ УЗРОЧНИЦИ И ДИМЕНЗИЈЕ ДРУШТВЕНЕ ИЗОПШТЕНОСТИ

Термин „друштвена изопштеност” је релативно нов појам. Први пут га је употребио француски државни секретар 60-их година XX-ог века, а односио се на оне појединце и друштвене групе које нису имале право на социјално и здравствено осигурање. Временом, појам је значајно проширен и обухватао је и мигранте, незапослене и друге појединце из друштвено осетљивих категорија.

Убрзо потом, појам је постао прихваћен широм Европе. Европска Унија први пут спомиње појам социјалне искључености у свом документу из 1988. године. Савет министара је 1989. године усвојио „Резолуцију о борби против социјалне искључености.” Појам социјалне искључености постаје саставни део преамбуле Европске социјалне повеље из 1989. године. У новој и измењеној социјалној повељи из 1996. године, уводи се ново право-право на заштиту од сиромаштва и социјалног искључивања. Према дефиницији коју је дао Савет Европе, друштвена искљученост представља „процес којим су одређени појединци гурнути на ивицу друштва и спречени у пуном учествовању у друштву због свог сиромаштва или недостатка основних знања и могућности за доживотно учење, или као резултат дискриминације. Ово их удаљује од запослења, прихода и могућности образовања, као и од друштвених мрежа, оквира и активности заједнице. Овакви појединци имају мало приступа власти и органима доношења одлука и на тај начин се често осећају немоћним и неспособним да узму контролу над одлукама које утичу на њихов свакодневни живот.”¹ Социјална искљученост је процес који битно утиче на појединце, друштвене групе и заједнице тако што их на систематски начин маргинализује и онемогућава им учешће у друштвеном животу.² У пракси се сусреће неразумевање и

1 Мирјана Бабовић, *Социјално укључивање: концепти, стање, политике*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2011, стр. 17.

2 Рајко Мацура, Александар Ђокић, Милош Туцовић, Ружица Мркаљ, „Социјална искљученост - појам и приступи”, *Социјална мисао*, Београд, 2011, стр. 105-106.

схватање појма друштвене искључености, као и недовољно јасно разграничење у односу са другим сродним појмовима, као што су сиромаштво, економска и друштвена неједнакост и дискриминација. Сиромаштво је примарно недостатак материјалних средстава да се подмире основне животне потребе.³ Појам економске неједнакости шири је у односу на појам сиромаштво. Економска неједнакост се односи на разлике и неједнакост међу појединцима у висини личних прихода, као и богатства уопште. Друштвена неједнакост се односи на разлике између појединаца и група у друштвеној моћи и угледу. Дискриминација је једна од најважнијих компоненти (димензија) друштвене изопштености, а односи се на неповољан третман једне друштвене групе према другој (или појединцима) услед различитости по основу пола, старости, религије, етничитета или ма ког другог личног својства, било да је урођено или стечено током живота. Сиромаштво и дискриминација имају различите појавне облике. Поред тога, сиромаштво и дискриминација су значајне компоненте друштвене изопштености. У том смислу, борба против друштвене изопштености конкретно подразумева и борбу против сиромаштва, са једне стране, и борбу против дискриминације, са друге стране. Ипак, дискриминација нужно води друштвеној изопштености, док сиромаштво (појединац може бити сиромашан, али не мора бити нужно друштвено изопштен јер, на пример, има подршку породице или пријатеља) не води.

Социјална изопштеност је вишедимензионалан и сложен феномен. Појединци и друштвене групе могу бити друштвено изопштени из економске, политичке и друштвене сфере друштва. Када говоримо о економској изопштености појединаца, важно је напоменути да она подразумева маргинализованост појединаца и група из области рада, запослења, као и из области потрошње. У савременом капитализму, уколико појединац нема банковни рачун, телефон, компјутер или не може да задовољи одређене потрошачке навике, онда се за њега сматра да је друштвено изопштен. Што се тиче изопштености из политичке сфере, она се односи на свако одсуство политичке партиципације појединаца, одсуство заинтересованости за политику, као

3 Мирјана Бабовић, *наведено дело*, стр. 34.

и политички песимизам. Социјална димензија друштвене изопштености се односи на маргинализованост појединаца и друштвених група из области здравствене заштите, образовних и културних процеса, усамљеност појединаца, смањени ниво поверења појединаца у друге, као и на смањени ниво социјалног капитала појединаца, итд.

Велики је број узрочника који доводе до друштвене изопштености појединаца и друштвених група. Пре свега, неговање и подстицање начела неједнакости, као и дискриминације и стереотипних културних образаца у једном друштву јесу једни од главних генератора друштвене изопштености. Такође, висок степен криминалитета, велики број бескућника, висок степен корупције и незапослености, неизграђене институције и слаба држава доприносе неговању друштвене искључености.

3. НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ ЖЕНА КАО ПОСЕБНО ОСЕТЉИВЕ ДРУШТВЕНЕ ГРУПЕ

Ефикасна борба против друштвене изопштености и дискриминисаности жена подразумева изградњу одговарајућег правног, тј. нормативног и институционалног оквира. Правна борба против дискриминације је двојака. Са једне стране она је усмерена на заштиту дискриминисаног, као и на борбу за отклањање узрока дискриминације. Са друге стране, она подразумева санкционисање дискриминатора. Што је једноставнији случај дискриминације, то је, углавном, довољна употреба једног правног механизма. Сложенији случајеви дискриминације захтевају употребу више механизма истовремено. У „Практикуму против дискриминације” аутори су навели четири групе правних механизма који су намењени сузбијању, спречавању и заштити од дискриминације: заштита дискриминације пред Повереником за заштиту равноправности, парница за заштиту од дискриминације, кривичноправна и прекршајноправна заштита од дискриминације.⁴

Када говоримо о нормативном оквиру борбе против дискриминације уопште, а нарочито о заштити начела родне

⁴ Невена Петрушић, Косана Бекер *Практикум за заштиту од дискриминације*, Београд, 2012, стр. 48.

равноправности и заштити жена, од кључног значаја су Устав Републике Србије, ратификовани међународни документи, као и национални прописи који се баве заштитом начела једнакости појединаца.

Заштита жена од дискриминације и поштовање родне равноправности представљају један од кључних камена темељаца у остваривању људских права, који је утемељен у међународним документима које је Република Србија ратификовала. У том смислу, неки од најважнијих међународних и европских докумената који се баве овим питањем су: Универзална декларација Уједињених нација о људским правима, Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, Европска Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Европска социјална повеља, Декларација о једнакости мушкараца и жена, Амстердамски споразум, итд.

Устав Републике Србије, као највиши политички и правни акт, заснован је на бројним антидискриминаторним одредбама. Члан 14. Устава посебно третира питање равноправности полова „држава јемчи равноправност мушкараца и жена и развија политику једнаких могућности.” Због изузетног значаја заштите људских права и слобода, читав други део Устава Републике Србије посвећен је управо том питању. Тако је чланом 21. Устава посебно третирано питање дискриминације. Формално правно, сви грађани и грађанке Србије су, без обзира на различитости, једнаки пред Уставом, а сваки вид дискриминације је строго забрањен. Држава је нормативно регулисала могућност коришћења посебних мера зарад постизања начела равноправности оних појединаца и група која су дискриминисана у односу на остале грађане.

Посебно место у нормативном систему заштите начела равноправности имају: Закон о забрани дискриминације и Закон о равноправности полова. Оба закона су усвојена 2009-те године.

Закон о забрани дискриминације јасно утврђује општу забрану дискриминације, њене појавне облике, као и механизме заштите од дискриминације. Посебан значај овог закона огледа се у чињеници да је он предвидео, по први пут у историји институционализма у Србији, оснивање независне

институције Повереника за заштиту равноправности. У овом Закону су дата прецизна одређења појмова „дискриминација” и „дискриминаторско поступање.” Тако се под дискриминацијом означава „свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.”⁵ Законом је предвиђено да је право на заштиту од дискриминације гарантовано свим физичким и правним лицима која бораве и обављају професионалну делатност на територији Републике Србије, без обзира на то да ли имају држављанство Републике Србије, неке друге државе или је реч о лицима која немају држављанство уопште. Закон обавезује државу Србију да предузме све расположиве мере у борби против тзв. вишеструке дискриминације.⁶ У зависности од тога да ли је дискриминација отворено испољена или је заступљена у прикривеној форми, можемо говорити о непосредној, односно посредној дискриминацији.

У III делу Закона јасно је дефинисана дискриминација по основу пола, као посебан појавни облик дискриминације, који „постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.”⁷ Такође, „забрањено је физичко и друго насиље, експлоатација, изражавање мржње, омаловажавање, уцењивање и узнемиравање с обзиром на пол, као и јавно

5 Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник РС*, бр. 22/2009, члан 20. став. 1.

6 Вишеструка дискриминација је дискриминација по више основа истовремено.

7 Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник РС*, бр. 22/2009, члан 20. став. 1.

заговарање, подржавање и поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова.”⁸

Други стуб нормативне борбе против дискриминације у Србији представља Закон о равноправности полова. Овај закон је посебно драгоцен зато што нуди концизно и јасно дефинисање суштински важних појмова, као што су: пол, род, начело равноправности полова, политика једнаких могућности, дискриминација по основу пола, итд. Законом је јасно дефинисано и прецизирано да начело равноправности полова подразумева равноправну партиципацију и жена и мушкараца у свим сферама друштвеног живота. Тако, закон јасно дефинише појам политике једнаких могућности који подразумева постизање равноправности полова у свим фазама планирања, доношења и спровођења одлука које су од утицаја на положај жена и мушкараца. Законом су јасно дефинисани појмови пол и род, наводећи да се пол односи на биолошке карактеристике лица (члан 10. став 1. тачка 1), док род означава друштвено и културно дефинисано и очекивано понашање појединаца у складу са карактеристикама пола. Дискриминација по основу пола се дефинише као неоправдано прављење разлике међу појединцима, због њихових полних карактеристика. Тиме се директно угрожавају њихова људска права и слободе.

Поред ова два кључна закона у нормативној пракси Србије постоји читав сет закона који имају антидискриминаторне одредбе.⁹

Поред наведених закона, један од основних стратешких документа у борби против полне дискриминације јесте и „Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016-2020.”¹⁰ Основни циљ усвајања ове Стратегије јесте стварање и вођење јавних политика које ће заговорати мере родне

8 Исто, члан 20. став.2

9 Кривични законик, Породични закон, Закон о социјалној заштити, Закон о раду, итд.

10 Треба напоменути да је пре Стратегије за период 2016-2020. Влада РС усвојила Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности 2010-2015. године, али је независна оцена Акционог плана ове Стратегије показала да она није била довољно ефикасна и одатле потреба Владе РС за усвајањем нове Стратегије

равноправности. У Стратегији је посебна пажња посвећена заштити жена које су дискриминисане по више основа, као што су Ромкиње, жене са инвалидитетом, жене са села, старије жене, жене са ХИВ-ом, припаднице националних мањина, самохране мајке, жртве породичног насиља, сиромашне жене, мигранткиње, расељена лица, итд. Ова Стратегија је у сагласности и са „Стратегијом за заштиту од дискриминације 2013-2018” у оквиру које је идентификовано девет посебно осетљивих друштвених група у Србији, међу којима су жене на другом месту.¹¹ Детаљном анализом Стратегије за родну равноправност утврђено је да су у посебно осетљивом и неповољном положају жене које су самохране родитељи, оне које имају децу до 6 година старости, као и оне које су рањиве по још неком основу. Стопа запослености мушкараца (50,0%) је значајно виша од стопе запослености жена (35,8%).¹² Просечна зарада мушкараца је већа од просечне зараде жена и у јавном и у приватном сектору. У оквиру Стратегије се нарочито истиче чињеница да се законске одредбе о заштити трудница и породиља веома често не поштују, као и то да се жене ређе одлучују на синдикално удруживање, али и на покретање сопственог бизниса.

4. ИНСТИТУЦИЈА ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Да би била успешна у борби против дискриминације свака држава, поред нормативних механизма борбе, мора имати и довољно јаке, изграђене, некоруптивне, професионалне и специјализоване институције. Република Србија има читаву мрежу институција које се, на свим нивоима власти, баве заштитом начела равноправности, а самим тим и родне равноправности. Ту, пре свега, мислимо на институције законодавне, извршне и судске гране власти.¹³ Поред њих, посебно значајну улогу у борби против дискриминације, као и друштвене изопштености и промовисању начела родне

¹¹ Стратегија превенције и заштите од дискриминације 2013-2018, стр. 14.

¹² Стратегија за родну равноправност за период од 2016-2020. године

¹³ Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова (стално радно тело Народне Скупштине Србије 2003), Савет за равноправност полова (2004), Сектор за родну равноправност (2014), Координационо тело за родну равноправност (2014).

равноправности имају независне институције: Повереник за информације од јавног значаја, Заштитник грађана и Повереник за заштиту равноправности.

Повереник за заштиту равноправности је самостална и независна државна институција основана 2009-те године, на основу Закона о забрани дискриминације. Оснивањем ове институције држава је исказала одлучност и истрајност у борби против неравноправности. Начин рада овог независног органа прописан је законом о забрани дискриминације, али и Пословником о раду Повереника. Реч је о инокосном, а не колективном, специјализованом телу. Све одлуке Повереник доноси сам, уз помоћ стручне службе која му помаже у раду. Основни циљ деловања институције Повереника јесте борба против сваког вида дискриминације, али и заштита начела равноправности појединаца и друштвених група. Оваква и слична тела постоје и основана су широм Европске уније, међусобно повезана на нивоу мреже која се зове EQUINET.¹⁴

Повереника за заштиту равноправности бира Народна скупштина већином гласова свих народних посланика, на предлог одбора Народне скупштине надлежног за уставна питања.¹⁵ Мандат Повереника износи 5 година, с тим што исто лице може бити бирано највише два пута. Прва Повереница, проф. др. Невена Петрушић, изабрана је маја 2010. године и ту функцију је обављала до 2015. године. Нов мандат Повереника добила је Бранкица Јанковић, 27. маја 2015. године, на период од 5 година. Члан 29. Закона о родној равноправности прецизно прописује које лице, са каквим стручним квалификацијама и личним квалитетима, као и под којим условима може да обавља посао Повереника. За Повереника може бити изабран дипломирани правник, држављанин Републике Србије, лице са најмање десет година радног искуства на правним пословима у области заштите људских права, са високим моралним и стручним квалитетима (што је од изузетне важности). Повереник не може истовремено обављати било коју другу јавну, политичку или професионалну делатност, како не би био у сукобу интереса (члан 28).

14 Институција Повереника за заштиту равноправности Србије, постала је пуноправан члан ове мреже током 2010. године

15 Свака посланичка група има право да надлежном одбору предложи кандидата за Повереника, а одбор утврђује предлог већином гласова од укупног броја чланова одбора.

Седиште канцеларије Повереника се налази у Београду (од 2016. године у новом и адекватном простору) у улици Булеvara Краља Александра број 4. Током 2014. године је основана и регионална канцеларија Повереника са седиштем у Новом Пазару. Према извештајима Повереника, канцеларија у Новом Пазару има изузетно мали број притужби.

5. МЕХАНИЗМИ БОРБЕ ПОВЕРЕНИКА ЗА РАВНОПРАВНОСТ ПРОТИВ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Повереник за заштиту равноправности у Србији има на располагању широки спектар механизма и овлашћења у борби против дискриминације. Као што је то навела Сања Ћопић, ауторка монографије „Родна равноправност у Србији-стање и перспективе”, сви ови механизми, који су утемељени и усклађени са међународним стандардима, могу се одредити као превентивни и реактивни. Основни циљ превентивних механизма заштите од дискриминације јесте да њиховом употребом Повереник подигне ниво свести грађана и јавности о штетности дискриминације. У том смислу, Повереник има законску обавезу да укаже на најтипичније, најчешће и најтеже случајеве дискриминације, да иницира промену прописа о дискриминацији и даје стручно мишљење о њима, као и да даје препоруке о превенцији и спречавању дискриминације. Повереник има изузетну улогу и у сузбијању дискриминације над појединцима и групама и у случајевима када је до ње већ дошло. Ту на снагу ступају тзв. реактивни механизми заштите. Спектар реактивних механизма Повереника се креће у распону од оних блажих (као што су давање мишљења и препорука по притужбама, пружање информација о правима подносилаца притужбе), до снажнијих (као што је покретање судског поступка и подношење тужбе, прекршајних и кривичних пријава, до покретања поступка за оцену уставности и законитости).

Основна делатност Повереника за заштиту равноправности односи се на спровођење поступка на основу притужби о дискриминацији. Притужбе Поверенику може да поднесе свако над ким је извршена дискриминација, како надлежне организације цивилног друштва, тако и физичка

лица. Повереник није у обавези да поступа по свакој притужби. По пријему притужбе, стручна служба има задатак да установи да ли је институција Повереника надлежна за дато питање. У случајевима када притужба није потпуна, односно када није потписана, стручна служба може писменим путем да упути захтев подносиоцу притужбе за отклањање недостатака у року од 15 дана или да одбаца притужбу.¹⁶ Када је притужба комплетна, стручна служба Повереника проверава да ли, евентуално, има законских сметњи за покретање поступка. Законом о забрани дискриминације члан 36. прописано је да Повереник не поступа по притужби у ситуацијама када је већ, по истом питању, покренут поступак пред судом или када је поступак пред судом правоснажно окончан. Такође, Повереник не поступа по притужби и у ситуацији када је очигледно да нема дискриминације, када је о истом питању већ поступао (а нема нових доказа) и када је немогуће постићи сврху поступања (због времена које је прошло). Неопходно је нагласити да је поступак пред Повереником бесплатан, нема плаћања такси, нити било каквих других надокнада. Ово је од изузетног значаја нарочито за материјално угрожене појединце и групе. Како би Повереник био што делотворнији у раду, стручна служба све усвојене притужбе разврстава, према хитности поступања, на „неодложне” и оне које се разматрају „редовно.” Уколико је одређено лице у високом ризику од дискриминације, онда Повереник има законски рок од 30 дана да усвоји притужбу и покрене поступак. Уколико притужба има статус „редовне притужбе”, онда је овај рок нешто дужи-до 90 дана од дана њеног подношења. У ситуацијама када Повереник установи да у притужби има елемената дискриминације, онда он доноси стручно мишљење заједно са препоруком за даље поступање за онога ко врши дискриминацију. Основни циљ препоруке Повереника јесте сузбијање дискриминације. Лице коме је препорука упућена дужно је да поступи по препоруци (у року од 30 дана), као и да о томе обавести Повереника. Уколико страна којој је изречена опомена не поступи у складу са препорукама, Повереник изриче опомену, против које није могућа жалба. У том случају дискриминатор има нови рок

16 Повереник може да поступа по анонимној притужби уколико процени да притужба има елемената дискриминације.

да усвоји препоруку Повереника. У супротном, Повереник о случају обавештава јавност.

Повереник има законску могућност да, када је то неопходно, против дискриминатора поднесе тужбу. Ипак, треба напоменути чињеницу да Повереник неће покретати тужбу против дискриминатора у случају када он не поступа у складу са препорукама. Повереник покреће тужбу у случајевима дискриминације које су од јавног интереса и тада је реч о тзв. „стратешким парницама.” У оваквим парницама Повереник има функцију тужиоца, а не законског заступника дискриминисаног лица или групе лица. Да би парница уопште могла бити покренута, Повереник мора имати писану сагласност дискриминисаног лица. У случајевима када је то неопходно, Повереник може да поднесе и прекршajну пријаву против дискриминатора. Када говоримо о стратешким парницама, занимљив је пример из праксе када је Повереник, због дискриминације (на основу пола) при запослењу, покренуо парницу против ланца пицерија.

Када говоримо о механизмима заштите од дискриминације, Повереник још има могућности да да предлог за усвајање или измену одређених прописа (или неког његовог дела), да прати њихово спровођење, али и да даје стручно мишљење о одредбама закона и других прописа, а који се односе на забрану дискриминације. Такође, треба напоменути да Повереник има могућност да посредује у евентуалном договору страна у сукобу, што се зове медијација. Медијација представља опцију мирног решавања сукоба, уз постизање компромисног решења, при чему на тај начин сукобљене стране избегавају судско решавања спора. У оквиру својих надлежности, Повереник је дужан да сарађује са свим институцијама које су надлежне за остваривање начела равноправности и заштите људских права на свим нивоима власти, као и да даје своје мишљење о њиховом доприносу овим областима. Своје мишљење о стању у области борбе за равноправност и борбе против дискриминације, Повереник исказује у оквиру редовних годишњих Извештаја Народној Скупштини. Уколико за то постоји нарочита потреба, Повереник може да поднесе и посебне Извештаје Скупштини.¹⁷

¹⁷ Повереник је 2015. године поднео посебан Извештај Народној скупштини, а који се односи на положај жена у Србији.

6. МЕХАНИЗМИ ЗАШТИТЕ НАЧЕЛА НЕЗАВИСНОСТИ И САМОСТАЛНОСТИ У РАДУ ИНСТИТУЦИЈЕ ПОВЕРЕНИКА ЗА РАВНОПРАВНОСТ

Поверенику за равноправност законом је гарантована независност и самосталност у раду. Закон о забрани дискриминације указује на постојање више различитих механизма који штите и доприносе неговању ових начела.

Први и веома значајан механизам односи се на уживање имунитета у раду.¹⁸ Повереник не може бити позван на кривичну или другу одговорност за изражено мишљење у вршењу своје функције.

Други механизам огледа се кроз економску независност институције. Законом је предвиђено да се финансијска средства за рад Повереника, његових помоћника и његове стручне службе обезбеђују у годишњем буџету Републике Србије, а на предлог самог Повереника. Повереник, у складу са законом, има плату једнаку плати судије Врховног касационог суда, али и право на новчану надокнаду трошкова који су настали у вези са обављањем ове функције.

Трећи механизам обезбеђивања начела независности институције огледа се у самосталном бирању чланова стручне службе од стране Повереника. Основни циљ оснивања стручне службе огледа се у пружању помоћи у свакодневном раду Повереника. Законом је предвиђено да Повереник има три помоћника, а акт којим уређује организацију и начин рада стручне службе доноси сам Повереник, уз сагласност Народне скупштине.¹⁹ Повереник је тај који, у складу са законом, сам одлучује о пријему лица у радни однос, као и о њиховом разрешењу, а у складу са потребама службе. Такође, Повереник самостално доноси упутства, правилнике и одлуке о раду стручне службе. Начин престанка функције Повереника, регулисан законом, говори у прилог давања подршке независности институције. Законом је предвиђено да Поверенику мандат може да престане његовим истеком,

18 Повереник ужива имунитет који имају народни посланици у Народној скупштини.

19 У питању је „Одлука о образовању и раду стручне службе Повереника за заштиту равноправности”, *Службени гласник РС*, бр. 24/2010.

подношењем оставке, испуњењем услова за пензију, разрешењем или смрћу. Повереник може бити разрешен у случају несавесног и нестручног рада, уколико је осуђен за кривично дело (чиме постаје недостојан за обављање своје функције), губитком држављанства или уколико обавља другу јавну делатност. Иницијативу за разрешење Повереника покреће 1/3 народних посланика. Одбор за уставна питања је надлежан да утврди да ли постоје разлози за разрешење и о томе обавештава Народну скупштину. Народна скупштина одлучује о разрешењу Повереника већином гласова свих посланика. Уколико већина донесе одлуку о разрешењу Повереника, Народна скупштина је дужна да, најкасније у року од 3 месеца, покрене поступак за избор новог Повереника.

Када говоримо о улози независних органа у борби против дискриминације, треба напоменути да три институције имају кључну и веома значајну улогу: Повереник за информације од јавног значаја, Омбудсман (Заштитник грађана) и Повереник за заштиту равноправности. Упоредјујући њихова овлашћења, надлежности и механизме независности, треба напоменути да све три институције имају гарантован висок степен независности у свом раду. Све три институције имају гарантовану финансијску независност, уживају имунитет и имају стручну службу. Такође, начин избора и разрешења носилаца ових институција је нормативно јасно прецизиран и дефинисан. Омбудсман је институција чија је улога дефинисана у Уставу Републике Србије из 2006-те године и Закону о Заштитнику грађана 2007. године. Оснивање и рад институције Повереника за информације од јавног значаја, односно Повереника за заштиту равноправности, са друге стране, регулисан је Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја из 2004. године, односно Законом о забрани дискриминације из 2009-те године. Пошто је Омбудсман кровна институција за заштиту права грађана, сматрамо да је природно да је његова позиција утемељена на највишем правном и политичком акту. Због веома израженог проблема дискриминације у Србији, као и због изразитог значаја који ова борба има, јавила се потреба државе за оснивањем још једног специјализованог тела које ће се бавити искључиво овим питањем-институције Повереника за заштиту равноправности.

Треба напоменути да независне институције које су основане и чије је рад уређен законом ни на који начин нису у подређеном положају у односу на институцију Омбудсмана. Иако имају гарантован висок степен независности у свом раду, треба напоменути (да је од оснивања ових институција), изражена тенденција власти за контролом ових независних тела. Такође, треба напоменути и то да је у институција Повереника за заштиту равноправности имала мање изазова у том смислу у односу на Повереника за заштиту информација од јавног значаја и Омбудсмана. Разлог томе можемо наћи у чињеници да је питање дискриминације мање интересантно и изазовно за владајуће странке у односу на питања података о личности, података од јавног интереса, итд. Све три институције имају кључан значај у синхронизованој и ефикасној борби против дискриминације, при чему њихова међусобна усаглашеност у раду треба да допринесе јачању антидискриминационих механизма борбе.

7. УЛОГА И ЗНАЧАЈ ПОВЕРЕНИКА У ЗАШТИТИ НАЧЕЛА РАВНОПРАВНОСТИ ЖЕНА У СРБИЈИ

Повереник за заштиту равноправности, као независна институција, има значајан и драгоцен допринос борби против дискриминације и друштвене изопштености жена у Србији. Оснивањем институције Повереника за заштиту равноправности, уз Заштитника грађана (који се, такође, бави и питањем заштите родне равноправности), држава је настојала да додатно осигура бедем борбе против дискриминације, као кључног генератора друштвене изопштености појединаца и група. Кључни значај ових независних институција се огледа у њиховом превентивном и саветодавном деловању, као и подизању нивоа свести грађана о штетности дискриминације (давањем мишљења о раду јавних институција, издавањем саопштења јавности, подношењем предлога за измену одредби закона, итд.).

Компаративном анализом редовних годишњих извештаја Повереника за равноправност (2010-2018) примећено је да број притужби грађана и правних лица из године у годину растао. Разлог томе можемо наћи у чињеници да је институција

Повереника постала „видљивија” и као таква препозната од стране грађана и удружења као значајан субјект у борби против дискриминације. Поред тога, грађани у све већој мери препознају дискриминаторно поступање. Током прве године рада био је значајан број притужби које нису биле из домена надлежности институције Повереника. Разлог томе јесте недовољна информисаност грађана о самој институцији Повереника за равноправност. Највећи број притужби долази из области београдских општина, што нам указује на чињеницу да је рад Повереника највидљивији у Београду.

Најмањи број притужби Поверенику упућен је током прве године рада институције, док је сваке следеће године њихов број растао. Тако, на пример, на основу увида у редовни годишњи Извештај Поверенице за 2015. годину, можемо наћи податак да је број притужби порастао за 20% у односу на претходну годину.²⁰ Највећи број пристиглих притужби за 2015. годину се односио на полну дискриминацију. Основни узрок томе можемо наћи у чињеници да се велики број жена и струковних удружења жалио на усвајање Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору. Због дискриминаторних одредби закона, Повереник је поднео предлог за оцену уставности Уставном суду Србије. По правилу, Поверенику су се најчешће обраћала физичка лица и то мушкарци, изузев 2018. године, када је већи проценат притужби које су упутиле жене.²¹

Допринос институције Повереника за заштиту равноправности жена у Србији је више него значајан. Жене у Србији спадају у једну од најрањивијих и најосетљивијих друштвених група. Највећи број поднетих притужби, по основу полне дискриминације, упућен је од стране жена. Такође, редовни годишњи Извештаји Повереника указују на чињеницу да су најчешће притужбе жена **везане за област запослења и рада**.

Многобројне су конкретне акције које је Повереник преузео са циљем смањења дискриминације и друштвене изопштености жена у Србији.

20 Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2015. годину, стр. 8.

21 Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2018. годину, стр. 6.

Када говоримо о мерама упућивања антидискриминаторних препорука о раду јавним институцијама велики је број случајева у којима је Повереник поступио, чиме је директно утицано на смањење дискриминације. Тако је, на пример, једна препорука упућена **Републичком фонду за здравствено осигурање** и **Министарству здравља**, везано за предузимање мера за обезбеђење остварење права на обавезно здравствено осигурање за **запослене жене које планирају породицу, труднице и породиље до 12 месеци од порођаја**. У пракси се веома често дешавало да запослене жене, након што остану трудне или се породе, нису могле да овере здравствену књижицу због неуплаћиваних доприноса за обавезно здравствено осигурање од стране њихових послодаваца. Наиме, овим женама (које су имале статус осигураница по основу радног односа) није било омогућено да, у пракси, користе право на здравствено осигурање. Тиме су биле директно дискриминисане у односу на друге жене које су остваривале право на здравствено осигурање по основу незапослености или зато што су им послодавци уплаћивали доприносе. Овде треба појаснити да се у конкретном случају ради о женама које су незапослене и трудне или су постале мајке и на основу тога имају право на обавезно здравствено осигурање. Указујући на овај значајан проблем у пракси, Повереник је значајно утицао на неопходност прецизнијег уређења овог питања законом. Током 2013. године усвојен је Закон о остваривању права на здравствену заштиту деце, трудница и породиља. Према овом закону деца, труднице и породиље до 12 месеци након порођаја имају право на здравствену заштиту, без изузетка. Овим законом је значајно побољшан квалитет живота деце, трудница и породиља које не морају да страхују да ли ће имати право на здравствену заштиту или не у тренутку када су у врло деликатним животним околностима у којима су, најчешће, најрањивије.

Препорука је дата и **Управи за кадрове Министарства одбране** да се у условима Конкурса за упис у Војну гимназију избаци дискриминаторни услови. Према дотадашњим условима Конкурса, за школску 2013/14 годину (исто важи и за претходне године), прописано је да су гимназију могли да упишу само дечаци. Повереница је изнела став да је на овај начин извршен

акт директне дискриминације према девојчицама, чиме је Министарство одбране прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације, као и Закона о равноправности полова. Препорука Поверенице се односила на уклањање спорног услова конкурса за следећу школску годину 2014/15. Такође, Министарство одбране је, по препоруци, било дужно да води рачуна да се на сваком будућем конкурс за све војнообразовне установе не крше антидискриминаторне одредбе закона. Препорука Повереника је у потпуности усвојена. Девојчице су током 2014. године, први пут од оснивања, постале ученице Војне гимназије. Особе женског пола данас могу равноправно да учествују на конкурс за упис у Војну гимназију, али и за упис на Војну академију. Ово је један од добрих примера из праксе позитивног утицаја рада Повереника. Резултат ових Препорука Повереника је значајан за жене из више разлога. Жене данас могу, равноправно са мушкарцима, похађати војнообразовне установе, а самим тим могу постати подофицири и официри. Оне могу учествовати у свим мисијама Војске Републике Србије и, такође, се могу даље усавршавати у оквиру некада, за жене, затвореном систему. Оваква дискриминаторна пракса у Војсци је резултат наслеђених традиционалних образаца понашања који су узроковали дискриминаторне ставове и друштвену праксу према женама. Према укорењеној традицији, жене се доживљавају као нежнији пол, а самим тим нису у могућности да равноправно учествују у свим војним делатностима. Данашња пракса је, међутим, показала да је то стереотипно гледање на улогу жена у Војсци, иако треба водити рачуна и о специфичностима војне професије.

Врло значајна препорука Повереника, настала по основу притужбе, дата је свим Универзитетима у Србији. Ова препорука се односи на усвајање мера за успостављање равноправног третмана лица која су након стицања дипломе променила име, односно пол. Наиме, ради се о томе да је лице М. Ђ након стицања дипломе Правног факултета Универзитета у Београду, променило пол. Након ове интервенције, ово лице је затражило од Правног факултета да добије диплому са новим подацима, што је Правни факултет првобитно одбио. Након обраћања Поверенику за заштиту равноправности, као и на основу свих неопходних доказа, Повереник је установио да

је такво поступање Правног факултета дискриминаторно и дала је Препоруку Правном факултету (а потом и свим Универзитетима у Србији) да у оваквим ситуацијама издају диплому са новим, промењеним подацима. Имајући у виду да је Правни факултет у Београду позитивно поступио и уважио препоруку Повереника, као и то да Препорука Повереника нема обавезујуће дејство, свако лице које би се могло задесити у истој ситуацији, може се позвати на позитивну праксу Правног факултета у Београду. Уколико је то неопходно, дискриминисано лице се може обратити Поверенику, Заштитнику грађана и/или Заштитнику студената. Имајући у виду значај који Правни факултет има у области права и закона, мишљења смо да би сви факултети и Универзитети требали да се позову и примене праксу овог факултета. Такође, треба нагласити да би најбоље решење било када би се та Препорука Повереника имплементирала у Статуте Факултета на један експлицитан начин. Издавањем нове дипломе, са новим подацима о имену, лице које је променило пол избегло је додатну друштвену дискриминацију, чиме је несумњиво дошло до побољшања квалитета његовог живота.

Повереник је, у току 2011. године, поднео тужбу надлежном суду због дискриминације женских фудбалских клубова у Србији у односу на мушке. Повереник је нашао да је споран члан 79. Правилника о регистрацији, статусу и трансферу играча Фудбалског савеза Србије из 2011. године. Овај члан се односи на одлуку о плаћању надокнаде за прелазак играчица у клуб више лиге. Према овој одредби, накнада за трошкове, везане за обуку и развој играчице (коју исплаћује женски фудбалски клуб), износи 15% надокнаде коју исплаћује мушки клуб у случајевима преласка играча. На овај начин је извршена директна дискриминација женских фудбалских клубова и њихових играчица. Ради се о томе да је у овом Правилнику ФСС превладао, пре свега, предузетнички дух. Руковођени профитом и тржишним законима понуде и потражње, челници ФСС су свесни чињенице да су играчи у фудбалу много више плаћени од играчица зато што је то традиционално мушки спорт. Самим тим, много је мање интересовање како гледалаца, тако и потенцијалних улагања и спонзорисања у женски фудбал. Овом одредбом Правилника

они су директно дискриминисали женске фудбалске клубове али и саме играчице. Демократска и правно уређена држава не сме дозволити да било која институција наруши основни, загарантовани и неповредиви закон поштовања личности, пола и различитости. Дискриминација је потврђена првостепеном пресудом. ФСС је изјавио жалбу на наведену пресуду, а Апелациони суд је одбио као неосновану. Тиме је спор правоснажно окончан. Данас се у Правилнику о регистрацији, статусу и трансферу играча Фудбалског савеза Србије не може наћи спорна, дискриминаторна одредба. Тиме се изводи закључак да је Повереник успешно заштитио начело равноправности играчица и женских фудбалских клубова у Србији. Особе женског пола не смеју ни у једној сфери друштва имати осећај запостављености и мање вредности, као што је показао овај случај.

У току 2012. године Повереник је покренуо две стратешке парнице због дискриминације на основу пола у области радних односа и запошљавања. Једна тужба је покренута против једне банке због премештаја запослене жене на ниже радно место по повратку са породилског одсуства и одсуства ради неге трећег детета. Повереник је од послодавца тражио да достави списак свих радница које су у последње три године користиле породилско одсуство. Овај списак требао је да садржи и информације о томе на којим су радним местима биле пре одласка на породилско одсуство, а на која радна места су се вратиле после коришћења одсуства, као и на ком месту се налазе шест месеци након повратка на посао. Увидом у достављену документацију, Повереник је утврдио да је банка дискриминаторно поступала према породилјама. Првостепени суд је одбио тужбу за дискриминацију као неосновану. Повереник је упутио жалбу на ову одлуку суда Апелационом суду у Београду, међутим, одлука Апелационог суда је била истоветна одлуци Првостепеног суда. Врховни касациони суд је у марту 2015. године одбио ревизију Повереника изјављену против Апелационог суда у Београду. У овом случају стратешке парнице ради се о сукобу два права. Са једне стране, менаџмент одређене компаније, руковођен профитом, процењује рад и допринос сваког запосленог појединачно, те на основу тога награђује или кажњава запослене. Са друге стране, имамо

жене које имају децу које су преоптерећене породичним обавезама. Уобичајена је пракса да жене, најчешће, не могу добро одговорити на све захтеве послодавца у сваком тренутку. Такође, жене су често одсутне због неге деце. Сматрамо да би законски требало регулисати да жена после породилског одсуства не може годину дана бити премештена на ниже радно место. На тај начин би се ова два, наизглед, супротстављеног права могла помирити.

Повереник је, такође, у току 2012. године поднео тужбу против ланца пицерија који запошљава искључиво жене. На продајним местима ове пицерије био је истакнут оглас: „Желите ли да постанете део нашег тима? Потребне девојке за рад на шалтеру.” Стручна служба Повереника је проценила да је овакав оглас дискриминаторан. Како би потврдили да је политика запошљавања ове пицерије дискриминаторна, они су ангажовали тзв. добровољне испитиваче дискриминације који су се пријавили на оглас за посао. Они су том приликом обавили разговор са особама које су се представиле као надлежне за разговор о запошљавању. Разговори су обављени на три продајна места у Београду и на сва три места добровољни испитивач дискриминације обавештен је да не може да се запосли зато што је политика фирме да запошљава само жене. Са друге стране, добровољној испитивачици дискриминације посао је понуђен. Ово је био довољан доказ за покретања тужбе за дискриминацију од стране Повереника. Првостепена пресуда је потврдила став Повереника о дискриминацији, међутим, ово привредно друштво је уложило жалбу Апелационом суду. Пресудом Апелационог суда из фебруара 2014. године утврђено је дискриминаторно поступање послодавца. Туженом је изричито забрањено да убудуће на било који начин у оквиру свог рада спроводи дискриминацију запослених по било ком основу. Тужени је изјавио ревизију против правноснажне пресуде, међутим, Врховни касациони суд је потврдио одлуку Апелационог суда, чиме је овај поступак окончан. У овом случају стратешке парнице Повереник за заштиту равноправности је показао да не обавља свој посао по моделу стереотипа. Уколико је, и када је то неопходно, Повереник користи своје законске могућности за заштиту оних појединаца који су у повољнијем друштвеном положају-а то су у овом

случају мушкарци. Овај пример је врло поучан и вредан пажње управо зато што показује да је свака особа мора бити заштићена и равноправна пред законом.

Повереник има на располагању и механизам покретања прекршајног поступка пред судом. Анализом Извештаја може се видети да су прекршајни поступци покренути углавном због дискриминације по основу пола у области рада, дискриминаторних услова конкурса или одбијања продужетка уговора о раду због трудноће, али и пропагирања и заговарања насиља над женама. Током 2017. године Повереник је покренуо прекршајну пријаву против једног лица које је на друштвеној мрежи „Фејсбук” заговарало насиље над женама, а поводом немилог догађаја убиства једне жене. Наведено лице је остављало коментаре на профилу, као што су: „Нису све курве убијене због курвања, неке лају и по интернету”, „Видим лајеш по фејсу, значи није те оверио”, „Нека своју курву погоди и биће добро”, итд. Овакви коментари имали су одређену подршку појединаца, који су остављали сличне коментаре. Са тим у вези, Повереник је упутио захтев за прикупљање потребних обавештења СБПОК-Одељењу за борбу против високо технолошког криминала, ради идентификовања НН извршилаца. Треба истаћи да, према Извештају Повереника, до данас ови тражени подаци нису достављени. Имајући у виду раширеност насиља над женама у нашем друштву које, нажалост, резултира великим бројем смртних случајева. Свака неефикасност било ког државног органа је за сваку осуду и преиспитивање од стране надлежног органа. У том случају Повереник треба бити одлучнији у тражењу хитних разговара и захтева за већим степеном ефикасности код највиших органа извршне и судске власти.

Значајан механизам рада Повереника у борби против дискриминације јесте и давање саопштења за јавност. Тако је, на пример, Повереник издао саопштење поводом укидања Управе за родну равноправност при Министарству рада, запошљавања и социјалне политике, али и бројна саопштења по основу медијског извештавања о женама у Србији. Повереник је имао и низ активности везаних за давање иницијативе за измену одређених закона, као што је, на пример, Закон о раду. Овај закон је током 2013. године измењен и допуњен

прописом који послодавца обавезује да жени запосленој на одређено време продужи радни однос када затрудни, до истека породилског одсуства.

8. ЗАКЉУЧАК

Редовни годишњи Извештаји Повереника за заштиту равноправности говоре у прилог тези да су жене у нашем друштву у лошијем положају у односу на мушкарце. Од демократских промена 2000-те године, држава је показала јасну спремност и одлучност у борби против друштвене изопштености и дискриминације жена. У прилог овоме говори чињеница да је, и у нормативном и у институционалном смислу, усвојен читав сет антидискриминаторних закона и законских одредби, као и то да су основане и независне институције (Повереник за информације од јавног значаја, Заштитник грађана и Повереник за заштиту равноправности) које имају суштински значај у борби против дискриминације као кључне димензије друштвене изопштености. Овоме треба додати и значај који имају Национална Стратегија за превенцију и заштите од дискриминације 2013-2018, као и Стратегија за родну равноправност за период од 2016-2020. године.

Истраживање које је радио ЦеСид 2013. године „Однос грађана према дискриминацији у Србији”, показало је да је већина грађана мишљења да је друштво у коме живимо дискриминаторско, као и да су жене посебно угрожене. На нарочиту угроженост жена упозорио је и сам Повереник током 2015. године давањем Посебног извештаја који се односи на дискриминацију жена у Србији. Повод томе јесте **повећан број убијених жена** жртава насиља током 2015. године. Пракса рада Повереника за заштиту равноправности показала је колики је значај и допринос ове институције борби против дискриминације и изопштености осетљивих друштвених група, а нарочито жена. У прилог ове тезе говоре бројни примери усвојених притужби, издавања упозорења јавности, покретања тужби, давања подршке променама чланова закона, итд. У друштвима у којима постоји изражена дискриминација по било ком основу, постоји и висок ниво друштвене изопштености појединаца. Друштва која маргинализују и изопштавају своје

грађане и грађанке, ма по ком основу, не могу бити стабилна, изграђена, праведна друштва, нити могу напредовати. Стога, сви актери у друштву и све надлежне институције од центара за социјални рад до полиције, тужилаштва, судова, али и сви појединци, морају да покажу највиши степен одговорности у борби против насиља и сваког вида дискриминације. Нарочито је велика улога и одговорност медија и образовних институција у сузбијању насиља и дискриминаторног става према женама. У том смислу, неопходно је прекинути емитовање програма где се жене омаловажавају, вређају и дискриминишу. Такође, неопходно је на стручан и етичан начин извештавати о жртвама насиља. Када говоримо о убиству и насиљу над женама ту нема места за било каквим видом сензационализма.

ЛИТЕРАТУРА

- Ивана Стјеља, Кристина Вујић, Никола Грујић и други, *Равноправност - регулатива и реалност*, YUCOM, Комитет правника за људска права, Београд, 2013.
- Мирјана Бабовић, *Социјално укључивање: концепти, стање, политике*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2011.
- Мирјана Бабовић, *Изазови нове социјалне политике - социјална укљученост у ЕУ и Србији*, SeCons - Група за развојну иницијативу, Београд, 2010.
- Невена Петрушић, Косана Бекер, *Практикум о заштити од дискриминације*, Београд, 2012.
- Рајко Мацура, Александар Ђокић, Милош Туцовић, Ружица Мркаљ, *„Социјална искљученост – појам и приступи”*, *Социјална мисао*, Београд, 2011.
- Зоран Шућур, *Социјална искљученост - појам, приступи и операционализација*, Правни факултет, Загреб, 2004.

ЗАКОНИ И ДОКУМЕНТИ

- Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник РС*, бр. 22/ 2009.
- Закон о равноправности полова, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009.
- Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.
- Одлука о образовању и раду стручне службе Повереника за заштиту равноправности, *Службени гласник РС*, бр. 24/2010
- Посебан Извештај Повереника о дискриминацији жена, 2015.
- Праћење социјалне укључености у Србији, Влада Републике Србије, Београд, 2010.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2010. год.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2011. год.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2012. год.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2013. год.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2014. год.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2015. год.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2016. год.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2017. год.
- Редован годишњи Извештај Повереника за заштиту равноправности за 2018. год,

- Стратегија превенције и заштите од дискриминације 2013-2018. године, Влада Републике Србије, Београд, 2013.
- Стратегија за родну равноправност за период од 2016-2020. године, Влада Републике Србије, Београд, 2016.

Bojana Ružić**THE ROLE OF THE INSTITUTION OF TRUSTEE FOR
THE PROTECTION OF EQUITY IN THE FIGHT
AGAINST THE SOCIAL EXCLUSION OF WOMEN IN
SERBIA****Resume**

The regular annual reports of the Commissioner for the Protection of Equality have shown that women in our society nowadays are in a worse position than men. Since the democratic changes of 2000, the state has expressed strong willingness to struggle against social exclusion and discrimination against women. This is supported by the fact that, both in normative and institutional ways, a whole set of anti-discriminatory laws and legal provisions has been adopted, as well as the establishment of independent institutions (Commissioner for Information of Public Importance, Protector of Citizens and Commissioner for Protection of Equality) which are essential in combating discrimination as a key dimension of social exclusion. In addition to this, we should also mention the importance of the National Strategy for Prevention and Protection against Discrimination 2013-2018, along with the Strategy for Gender Equality 2016-2020.

"Attitudes of Citizens towards Discrimination in Serbia," is a study conducted by CeSid (2013) which found that the majority of citizens believed that the society we live in is discriminatory, and that women are particularly vulnerable social group. The Commissioner paid special attention to the vulnerability of the women in 2015 by issuing "Special Report on Discrimination against Women in Serbia". The number of female victims of violence in 2015 increased. The practice of the Commissioner for Equality Protection has shown us the importance and contribution of this institution in

combating discrimination and exclusion of vulnerable social groups, especially women.

In support of this thesis, there are numerous examples of methods which are used by Commissioner when we talk about the efforts against discrimination, such as: complaints, numerous accepted accusations, issuing public warnings, initiating complaints, offering support for sustaining law amendments etc.

Societies that marginalize and denounce their citizens cannot be stable, just nor can they prosper.

Commissioner's role has been practically proven as significant regarding the struggle against discrimination. Nevertheless, we deem that the position requires a greater number of specialists engaged within the institution and that their salaries must be increased as a way of stimulating them not to try to find a better paid job. We also hold that this Commissioner's role would be strengthened by his larger presence in the media following the field of interest.

Keywords: social exclusion, discrimination, sex-based discrimination, gender equality, institution of the trustee for gender equality.

* Овај рад је примљен 10. јануара 2020. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. фебруара 2020. године.